

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**Mondateleji, diskurzushoz kötött szerkezetek az
angolban és a magyarban**

(eredeti cím: On clause-initial discourse-related constructions in English and Hungarian)

Szűcs Péter

Témavezető: Dr. Laczkó Tibor

DEBRECENI EGYETEM

Nyelvtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2017

1. Az értekezés céljai és felépítése

Az értekezés célja, hogy a Lexikai-Funkcionális Grammatika (LFG, Bresnan et al. 2016) elméleti keretében elemzést nyújtson olyan mondateleji mondszerkezetekre, ahol a mondateleji összetevő diskurzusprominenciával rendelkezik, valamint megvizsgálja, összehasonlítsa ezen szerkezeteket az elméleti szintaxis és a nyelvtipológia szemszögéből. A következő mondattípusok kerülnek vizsgálat alá:¹ topikalizáció (TOP-Eng, (1)), mondateleji adjunktumok (*Clause-initial adjuncts*, CIADJ-Engs, (2)), balra kihelyezés (*Left-dislocation*, LD-Eng, (3)) az angolban; balra kihelyezés (LD-Hun, (4)) és Operátor előrevivés (*Operator fronting*, OF, (5)) a magyarban.

- (1) *John, I like.*
János én kedvel
'Jánost kedvelem.'
- (2) *In New York, there is always something to do.*
-ban New.York ott van mindig valami INF csinál
'New Yorkban mindig van mit csinálni.'
- (3) *John, I like him.*
János én kedvel őt
'Jánost, őt kedvelem.'
- (4) a *Jánost, azt Kati szereti.*
b *Erre János az fogta magát, és elszaladt.*
c *A könyvet, AZT olvastam a szobában (és nem az újságot).*
- (5) *János(t) mondtam, hogy jön a partira.*

Az értekezés hat fejezetből épül fel. Az első fejezet az általános bevezetés. A második fejezetben ismertetem az elméleti keretet, az LFG-t. Az LFG-ben több, egymással párhuzamos elemzési szint létezik, és ezek mindegyike bemutatásra kerül. Mivel a tárgyalt mondszerkezetek mindegyike diskurzusprominenciához kapcsolódik, az információs szerkezetre különösen nagy hangsúlyt fektetek. Miután áttekintem a témakör elméleti és szakirodalmi háttérét, felállítok egy új taxonómiát.

A harmadik fejezet a magyar mondszerkezet azon részeit mutatja be, melyek fontosak az értekezés szempontjából. Az egyszerű mondat elemzésében nagyban támaszkodom Laczkó munkáira (például Laczkó 2014) és kiegészítem azokat az információs szerkezetet illető saját

¹ Az elnevezések nem tükrözik elemzési vagy elméleti elköteleződést, csak mint megnevezéseket használom őket.

elképzeléseimmel. Az alárendelő mondatokat is bevonom az elemzésbe. Részletesen érvelek amellett, hogy a magyar beágyazott mondatokkal asszociált *az* névmás egy nem egy expletívum hanem tartalmaz mutató névmás.

A negyedik és az ötödik fejezet a szóban forgó angol és magyar szerkezetek részletes tárgyalását tartalmazza. Minden esetben először bemutatom az adott mondattípus empirikus tulajdonságait és szakirodalmi háttérét, majd fölvázolom a javasolt elemzést, az LFG formális eszköztárát használva fel. Az elemzések elsősorban annotált faszerkezetek és funkcionális szerkezetek formájában jelennek meg. Megmutatom, hogy a tárgyalt szerkezetekben a mondateleji összetevők különböző módokon és mértékben integrálódnak a mondatszerkezetbe. Ezen eltérések összekötöttségi-hatások formájában észlelhetők, például a kötéselméletben, rekonstrukciós hatásokban, szigetkényszerekben, formális egyeztetési követelményeket illetően.

Az utolsó fejezet az értekezésben felvázolt elemzési javaslatok nyelvelméleti és nyelvtipológiai következményeivel foglalkozik. Megmutatom, hogy „előrevivő”, „balra kihelyező” és „proleptikus” szerkezetek sok nyelvben megtalálhatóak és ezek jelentős mértékben hasonló viselkedést mutatnak. A különbségek és hasonlóságok bemutatása után fölvázolok egy taxonómiát. Mivel az egyik elemzési javaslat, a prolepszis egy viszonylag keveset kutatott jelenség, nagy hangsúlyt fektetek arra, hogy bemutassam és elhelyezzem a szintaktikai szerkezetek között. Amellett érvelek, hogy egyfajta finit kontroll-szerkezetről van szó, és ennek kapcsán áttekintem ezt a témakört is. Megmutatom, hogyan illeszthető be a prolepszis az efféle mondatok tipológiájába.

2. Elméleti és elemzési háttér

Az értekezés elsődleges elméleti háttere a Lexikai-Funkcionális Grammatika, habár a megfogalmazott állítások jelentős része elméletsemleges szempontból is értelmezhető. Ahol csak lehetséges, összevetéseket végzek egyéb irányzatokkal, elsődlegesen a chomskyánus elméletekkel (Kormányzás és Kötés elmélet, Minimalista Program).

Az LFG egy lexikalista, reprezentációs, nem transzformációs, megszorításokon alapuló generatív nyelvtani modell párhuzamos elemzési szintekkel. Az értekezés szempontjából a leglényegesebb elemzési szintek az összetevős szerkezet, a funkcionális szerkezet, az argumentumszerkezet és az információs szerkezet.

Az angol és a magyar nyelv összetevős szerkezetét illetően követem az LFG-szakirodalom sztenderd megközelítéseit. Az angolt illetően elsősorban Bresnan et al. (2016)-ra és Dalrymple (2001)-re támaszkodom, míg a magyar nyelvet illetően Laczkó munkáit (például Laczkó 2014) használom fel. Ez utóbbiak É. Kiss (1992) adaptációi az LFG elméleti keretére. Míg az angol nyelv összetevős szerkezete teljesen endocentrikus, kettős elágazású, addig a magyar mondat maximális csomópontja az exocentrikus S és az ige utáni rész alapvetően lapos szerkezetűnek tekinthető. Az magyar mondat ige előtti része egy iteratív topik és kvantormezőből valamint egy egyedi Spec/VP pozícióból áll. Ebbe a templátumba beépítem az információs szerkezetreltelő elképzeléseimet. Mivel van olyan vizsgált magyar szerkezet, ahol az alárendelő mondatoknak is szerepe van, ezeket is megvizsgálom. Áttekintem a szakirodalmat és amellettel érvelek, hogy a magyar alárendelő mondatokkal asszociált az névmás nem expletívum, mint Kenesei (1992/1994) elméletében, hanem egy tartalmas mutató névmás. Ez utóbbi állítás szerepel Tóth (2000)-ben és Rákosi és Laczkó (2005)-ben is.

A funkcionális szerkezetet illetően is az LFG bevett kereteit használom. A grammatikai funkciók és a megszorítások sztenderd halmazával dolgozom, azzal az apró kivétellel, hogy felhasználom Asudeh (2012) UDF (*Unbounded Dependency Function*) funkcióját, mint a „kimoztatott”/”előrevitt” elemek extra grammatikai funkcióját.

Az argumentumstruktúrában az LFG-ben bevett *Lexical Mapping Theory* Kibort (2007)-ben szereplő változatát használom. Ebben a megközelítésben két jegy, a [+/- r] (szemantikailag korlátozott, *semantically restricted*) and [+/- o] (tárgy-szerű, *object-like*), egy univerzális valenciatemplátum, morfoszintaktikai valamint morfoszemantikai operációk szerepelnek. Ezenkívül tárgyalok olyan két olyan esetet is, melyben valamely összetevő sem teljesen adjunktumnak sem teljesen argumentumnak nem minősül. Az ide tartozó egyik fogalom a „thematikus adjunktum” (Rákosi 2006), másik pedig a „hozzáadott argumentum” (Needham és Toivonen 2011). Az első olyan adjunktumokat foglal magába, melyek még a predikátum fogalmi keretében vannak és ezáltal közelebbi a kapcsolatuk a predikátummal, mint a klasszikus adjunktumoknak, míg a második olyan argumentumok, melyek nem szerepelnek a predikátum alap argumentumlistáján, hanem valamely argumentumszerkezeti operáció útján kerülnek hozzáadásra.

Az információs szerkezet központi jelentőségű a dolgozatban, tehát az ide vonatkozó elméleti háttérrel és szakirodalmat részletesen tárgyalom. Többek között Gundel (1999) a referenciális vs. relációs újdonságot illető megkülönböztetése, a pragmatikai preszuppozíció vs. pragmatikai állítás Lambrecht (1994) által történt szétválasztása, valamint Titov (2013) szemantikai vs.

pragmatikai alternatívahalmazt illető fejtegetései mind hozzájárulnak ahhoz, ahogy az információs szerkezet fő fogalmai (topik, fókusz, újdonság, kontrasztivitás) tárgyalásra és elemzésre kerülnek az értekezésben. Fontos forrás Büring (2003) is, aki a diskurzus menetét diskurzusfák segítségével ábrázolja. Ezen fák kérdésekből, alkérdésekből és válaszokból állnak. Bizonyos esetekben alkérdések implicit módon is megjelenhetnek, mint az történi például a kontrasztív topikok esetében (például ha egy *Kit kedvelsz?* kérdésre kontrasztívan úgy felelünk, hogy *Jánost (azt) kedvelem*, akkor ez feltételezi az olyan alkérdések jelenlétét mint *Kedveled Jánost?*, *Kedveled Marit?*, *Kedveled X-et?*).

Áttekintek továbbá több korábbi, jegyekre épülő információs szerkezeti taxonómiát is, melyek közül Gazdik (2011) bizonyul a legfontosabbnak. Nála a diskurzusfunkciók halmaza (*thematic shifter*, kontrasztív topik, hókusz, fókusz, háttérinformáció, kiegészítő információ) a [+/- DISKURZUSHOZ KÖTÖTT] and [+/- PROMINENS] jegyek segítségével kerül osztályozásra.

Az értekezés második felében a (1)-(5)-ben szemléltetett mondatszerkezetek kerülnek megtárgyalásra. Ehhez támaszkodom korábbi elméletekre, a saját állításaimat összevetem ezekkel. Az angol topikalizáció szintaktikai elemzését illetően nagyban támaszkodom Dalrymple (2001)-re, míg az információs szerkezeti elemzést illetően merítek Birner és Ward (1998)-ból. Frey (2003) megkülönböztetése az eseményszerkezeten belüli és kívüli adjunktumokról fontos sarokköve az általam kidolgozott elemzési javaslatnak is. Az angol balra kihelyezés információs szerkezeti tulajdonságait Gregory és Michaelis (2001) munkája alapján mutatom be, akik egyfajta topikjelölő szerkezetnek tekintik az LD-Eng-et. Az angol balra kihelyezés valamint néhány mondateleji adjunktum elemzése szerint ezekben mondattanilag nem integrált összetevők szerepelnek, mely elemzési állítás hangsúlyosan megjelenik Shaer (2009)-ben is.

A magyar balra kihelyezés nem sokat tárgyalt szerkezet a szakirodalomban, de van néhány munka, melyet felhasználok (Lipták 2011, 2012). Az operátor-előrevívésben Gervain (2004), valamint Coppock (2003) rendkívül fontos szakirodalmi anyag az értekezés szempontjából. Az utóbbi különösen lényeges, hiszen az egy LFG-keretben íródott mű. Az operátor-előrevívés egyik változatát „prolepszis”-ként elemzem. Ez a fogalom például Davies (2005) munkájában jelenik meg hangsúlyosan, valamint Salzman (megjelenés előtt) is részletesen tárgyalja.

Az értekezésben szereplő adatok többféle forrásból származnak. Nagyban támaszkodom szakirodalmi példákra is, de felhasználom a saját és egyéb anyanyelvű beszélők ítéleteit is. Emellett több empirikus felmérést is készítettem a kutatásaim során. Ezek részleteit az értekezés megfelelő részeiben fejtem ki.

3. Az értekezés eredményeinek összefoglalása

i. Új információs szerkezeti taxonómia

Az információs szerkezet egy független elemzési szint, melyben az reprezentálódik, ahogy az egyes mondatösszetevők a diskurzusba illeszkednek. Hat információs szerkezeti kategóriát különböztettek meg, melyeket a [+/- ÚJ], [+/- DISKURZUS-STRUKTURÁLÓ] and [+/- KONTRASZTÍV] jegyekkel osztályozok (a kérdőszavaknak felvázolt lehetséges elemzésben ezenkívül megjelenik a [+/- Q] (*questioning*, kérdő) jegy is). A jegyek definíciói valamint az kialakuló taxonómia (6)-(8)-ban és az 1. táblázatban láthatók.

- (6) +/- ÚJ: A +ÚJ jeggyel rendelkező összetevők relációs értelemben új információt hordoznak és a mondat pragmatikai állításának a részei. A -ÚJ jeggyel rendelkező összetevők relációs értelemben adottak és a mondat pragmatikai preszuppozíciójához tartoznak.
- (7) +/-DISKURZUS-STRUKTURÁLÓ: A +DISKURZUS-STRUKTURÁLÓ jeggyel rendelkező összetevők a aktívan részt vesznek azáltal, hogy a diskurzus kérdéseinek és alkérdéseinek a kialakításában vagy megválaszolásában közvetlenül érintettek. A -DISKURZUS-STRUKTURÁLÓ jeggyel rendelkező összetevők nem vesznek közvetlenül részt a diskurzus kérdéseinek és alkérdéseinek a kialakításában vagy megválaszolásában
- (8) +/-KONTRASZTÍV: a +KONTRASZTÍV jeggyel rendelkező összetevők a diskurzus strukturálásában azáltal vesznek részt, hogy kontextuálisan szálens pragmatikai alternatívákat evokálnak. A -KONTRASZTÍV jeggyel rendelkező összetevők nem evokálnak kontextuálisan szálens pragmatikai alternatívákat.

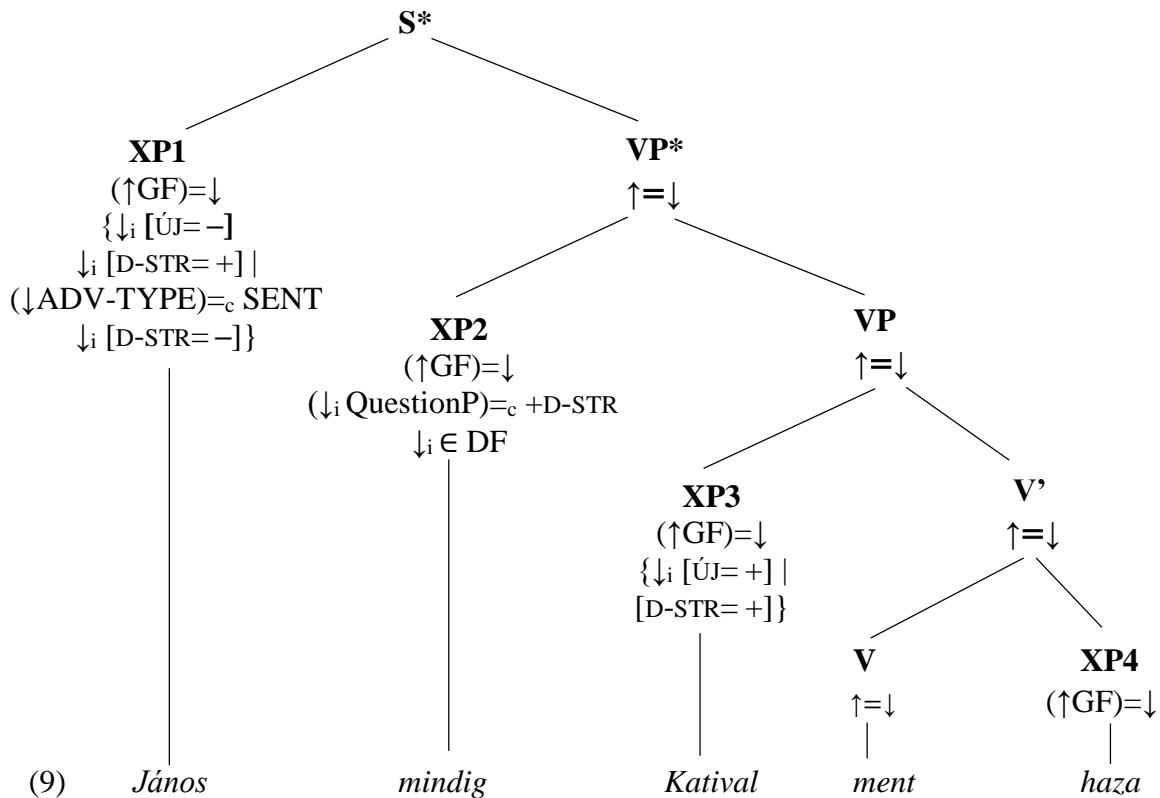
		+ÚJ	-ÚJ
+D-STRUKTURÁLÓ	+KONTRASZTÍV	kontrasztív fókusz	kontrasztív topik
	(-KONTRASZTÍV)	információs fókusz	topik
-D- STRUKTURÁLÓ		kiegészítő információ	háttérinformáció

1. táblázat

A javasolt információs szerkezeti taxonómia.

ii. A magyar egyszerű és alárendelő mondatok szerkezete

Ahogy korábban említettem, a magyar mondat alapszerkezetét illetően Laczkó munkáira (például Laczkó 2014) támaszkodom és azt kiegészítem az információs szerkezetet érintő saját elméletemmel. A javasolt elemzést egy példán keresztül az 1. ábra mutatja. (*: Kleene-csillag, jelentése „nulla vagy több”).

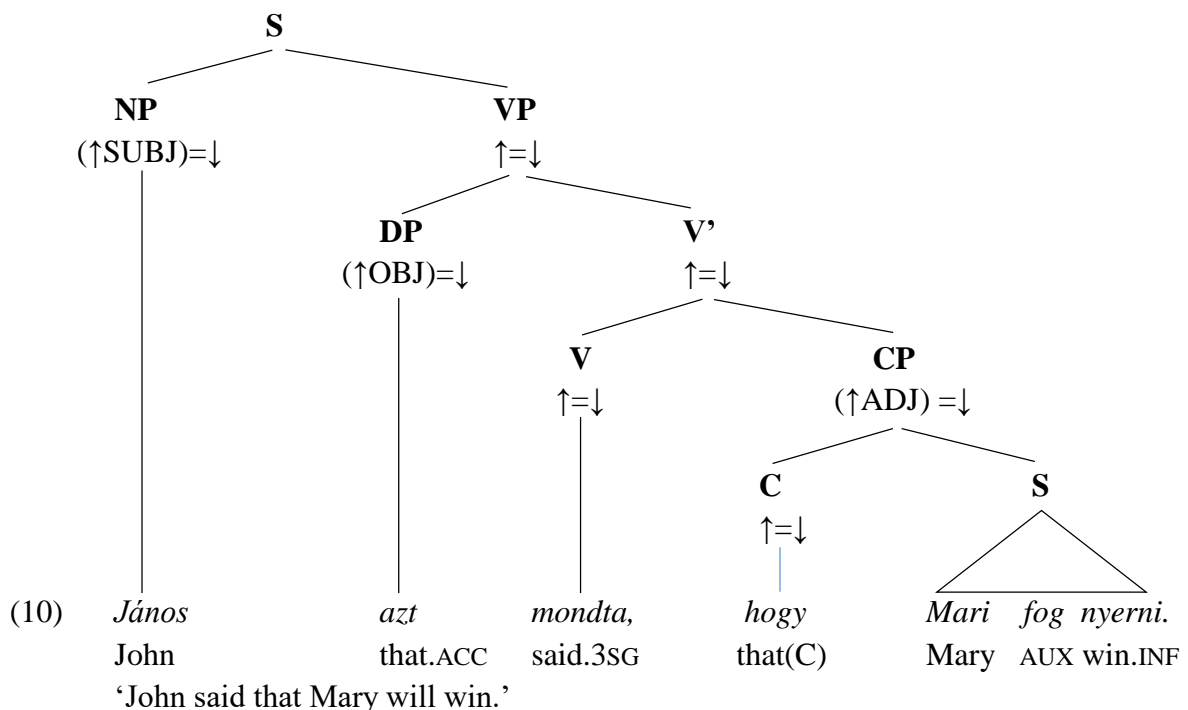
1. ábra

A magyar mondat alapszerkezete.

Amint látható, a mondat feje az iteratív, exocentrikus S csomópont, amely dominálja az úgynevezett topikmezőt (XP1) és egy szintén iteratív VP-t. A topikmezőben helyezkednek el a topikok, kontrasztív topikok és a mondat szintű határozók (például *szerecsére*, *valószínűleg*). Ez utóbbiak az információs szerkezetben háttérinformáció vagy kiegészítő információ szerepet töltenek be. A VP alatt van a kvantormező (XP2), ami információs szerkezeti szempontból nem specifikált, az itt lévő összetevők bármilyen diskurzusfunkciót (DF) betölthetnek. Egy szinttel lejjebb van egy másik VP, amelynek a specifikálójában a +ÚJ vagy +DISKURZUS-STRUKTURÁLÓ elemek találhatóak (inkluzív „vagy”-ot értve itt). Azaz ezt a pozíciót bármilyen DF elfoglalhatja,

kivéve a háttérinformáció. Mivel a posztverbális mező kevesebb jelentőséggel bír az értekezés szempontjából, ennek a részletes kifejtése későbbi munkára van hagyva.

Egy alárendelő mondat szerkezetét a 2. ábra mutatja be. Mint azt láthatjuk, a beágyazott mondattal asszociált *azt* névmást a mondat tárgyaként elemzem, és a *hogy*-gyal bevezetett tagmondat egy adjunktum. Azaz az elemzésben a névmás az ige tematikus argumentuma. Ez ellentmond Kenesei (1992/1994) megközelítésének, amelyben a névmás egy expletívum, amely láncot alkot a beágyazott mondattal, ami az ige valódi argumentuma.

2. ábra

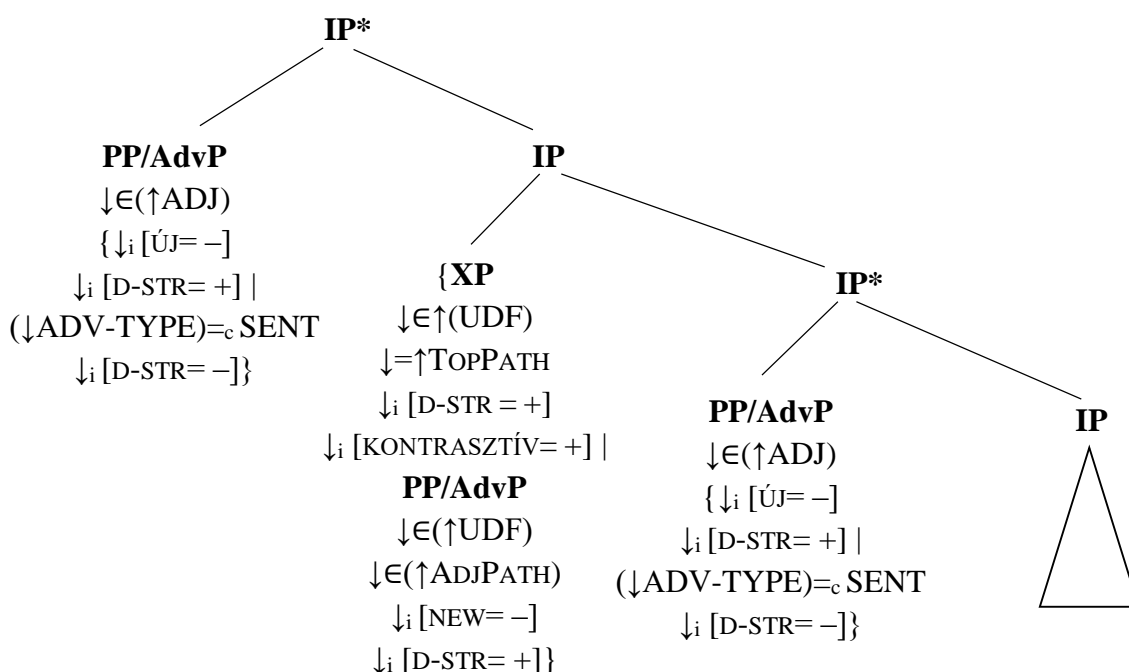
Magyar alárendelő mondat.

Az állásponatomat a következő bizonyítékokkal támasztom alá: a) a szóban forgó névmások nem úgy viselkednek, mint általában az expletívumok a fókuszállást és a kvantifikálást illetően; b) ezen névmások érzékenyek a pragmatikai hatásokra (a megfelelő kontextusban lecserélhetők a közelre mutató változatra (*ez*)). Erről az első két pontról lásd még Tóth (2000) és Rákosi és Laczkó (2005); c) teljesen hasonlóan viselkednek azok a mondatok, ahol a névmás inherens esettel rendelkezik, tehát a szemantikai üresség kizárható; d) Kenesei (1992/1994) állításával ellentétben ezen névmások alternációt mutatnak tartalmas DP-tárgyakkal e) az általam támogatott elemzés jobban beleillik a nyelvközi mintázatokba.

Amennyiben nem szerepel névmás egy (10)-hez hasonló mondatban, akkor a névmás grammatikai funkcióját a tagmondat kapja. Azaz a *hogy*-tagmondat lehet adjunktum (mint 10-ben) és argumentum is (10 névmás nélküli változatában, *János mondta, hogy Mari fog nyerni*). Ez a kettősség megfigyelhető a két esetben megmutatkozó „kimozgatási” lehetőségekben (az adjunktumok szintaktikai szigetek, míg az argumentumok nem).

iii. Az angol diskurzusprominens, mondateleji szerkezetek elemzése

Az angol balperiféria általános felépítése a 3. ábrán látható.

3. ábra

Az angol balperiféria.

A topikalizált elemek és az eseményszerkezeten belüli adjunktumok egy egyedi IP-adjungált pozícióban foglalnak helyet (a középső, XP/AdvP csomópont a 3. ábrán). Mind a két szerkezet klasszikus „kimozgatási” tulajdonságokat mutat, ahol a mondateleji összetevő funkcionális azonosításra kerül egy mondatbelseji grammatikai funkcióval. Az azonosítást a TOPPATH és az ADJPATH-egyenlet hozza létre és korlátozza, amelyeket (11)-(12)-ben mutatok be (LDD: *long distance dependency*, a hídigéket azonosítja, →TENSE: van *tense* jegye azaz finit ige). A topikalizált összetevő mindig +KONTRASZTÍV az információs szerkezetben, míg a mondateleji adjunktumok semleges topikként is funkcionálhatnak. Ez a két szerkezet szembeállítható az

eseményszerkezeten kívüli adjunktumokkal, amik nem kerülnek azonosításra belső funkciókkal, hanem teljesen a balperifériához tartoznak a szélső PP/AdvP pozíciókban a 3. ábrán. Ez a különbség eltérő összekötöttségi hatások formájában is megmutatkozik.

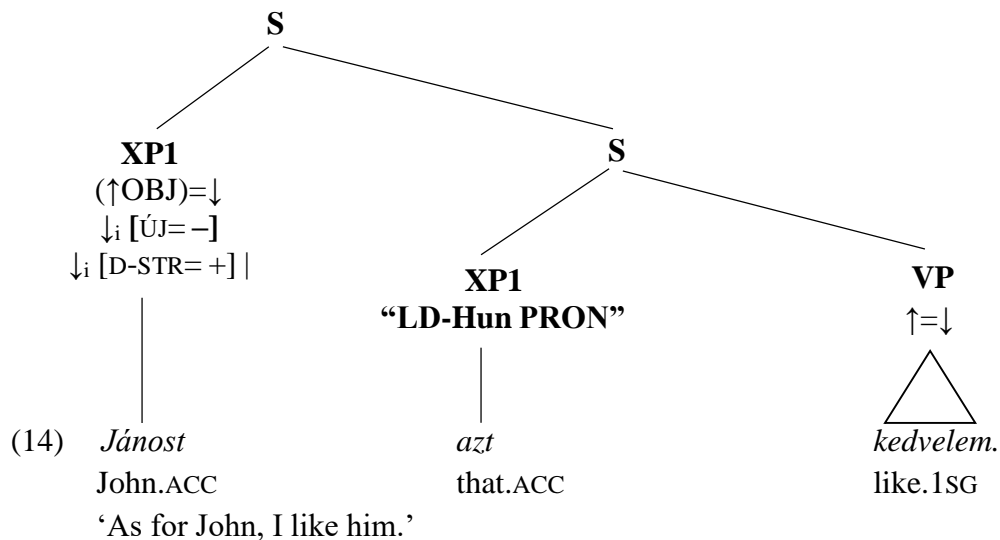
- (11) $\text{TOPPATH} \equiv \{ \text{XCOMP} \mid \text{COMP} \mid \text{OBJ} \}^* \{ (\text{ADJ} \in) \text{ (GF)} \mid (\text{GF}) \}$
 $(\rightarrow \text{LDD} \neq -) \quad (\rightarrow \text{TENSE}) \quad \neg(\rightarrow \text{TENSE})$
- (12) $\text{ADJPATH} \equiv \{ \text{XCOMP} \mid \text{COMP} \mid \text{OBJ} \}^* \text{ADJ}$
 $(\rightarrow \text{LDD} \neq -) \quad (\rightarrow \text{TENSE})$

A balra kihelyezett összetevők az angolban (LD-Eng) szintaktikailag nem integráltak a főmondatba. Ez megmutatkozik az összekötöttségi hatások hiányában, valamint abban, hogy az ilyen összetevők degradálttá teszik a mondatot, ha nem periférikus helyen állnak (például topikalizált összetevők után vagy alárendelt mondatokban). Ez utóbbi tulajdonság megkülönbözteti őket a topikalizált összetevőktől és a mondateleji adjunktumoktól.

iv. Az magyar diskurzusprominens, mondateleji szerkezetek elemzése

A magyar balra kihelyezés három altípusra osztható: kontrasztív topikos balra kihelyezés (KTBK, (4a)), nemkontrasztív balra kihelyezés (NKBK, (4b)) és kontrasztív fókuszos balra kihelyezés (KFBK, (4c)). Közülük az első kettőnek szükséges szintaktikailag integrált elemzést adni. A KFBK az angol balra kihelyezéshez hasonlóan nem integrált „szintaktikai árvákat” tartalmaz. Az asszociált névmások annotációi (13)-ban szerepelnek míg annotált fastruktúra a 4. ábrán látható. Ezen névmások a topikmező opcionális elemei. Az annotációk anaforikus függőséget hoznak létre a topikmező valamely összetevője és az asszociált névmás között. A KTLD (13a) és az NKBK (13b) különbözik a formális egyeztetés néhány részletét illetően.

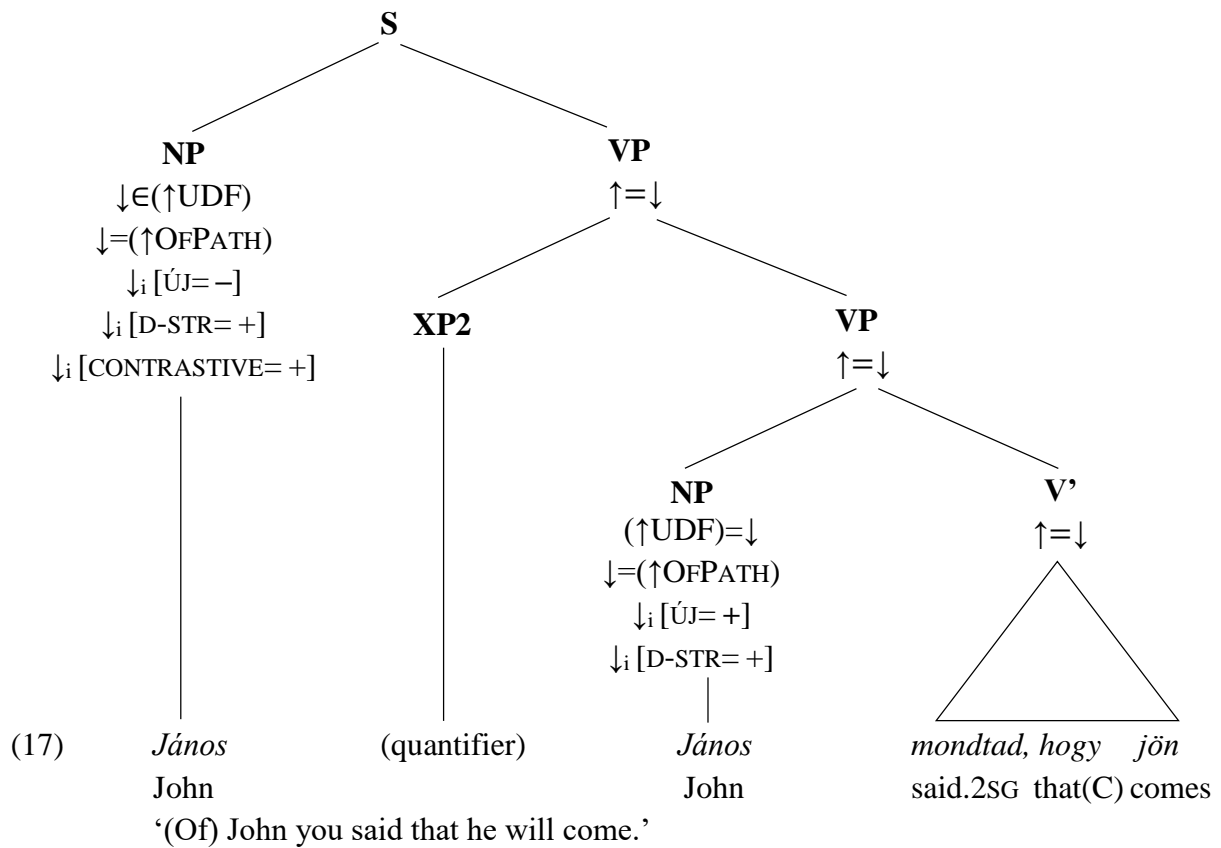
- (13) a $\downarrow \in ((\uparrow \text{GF}_\alpha) \text{ADJUNCT})$
 $(\downarrow \text{PRED FN}) =_c \text{PRO}$
 $(\downarrow \text{PRON TYPE}) =_c \{ \text{DEM} \mid \text{PERS} \}$
 $(\downarrow \text{INDEX}) =_c (\uparrow \text{GF}_\alpha \text{INDEX})$
 $\{ (\downarrow \text{CASE}) =_c (\uparrow \text{GF}_\alpha \text{CASE})$
 $(\downarrow \text{NUM}) =_c (\uparrow \text{GF}_\alpha \text{NUM}) \mid$
 $\neg (\downarrow \text{CASE})$
 $\neg (\downarrow \text{NUM}) \}$
- b $\downarrow \in ((\uparrow \text{GF}_\alpha) \text{ADJUNCT})$
 $(\downarrow \text{PRED FN}) =_c \text{PRO}$
 $(\downarrow \text{PRON TYPE}) =_c \{ \text{DEM} \mid \text{PERS} \}$
 $(\downarrow \text{INDEX}) =_c (\uparrow \text{GF}_\alpha \text{INDEX})$
 $(\downarrow \text{CASE}) =_c (\uparrow \text{GF}_\alpha \text{CASE})$

4. ábra
KTBK-Hun/NKBK-Hun magyar mondatban

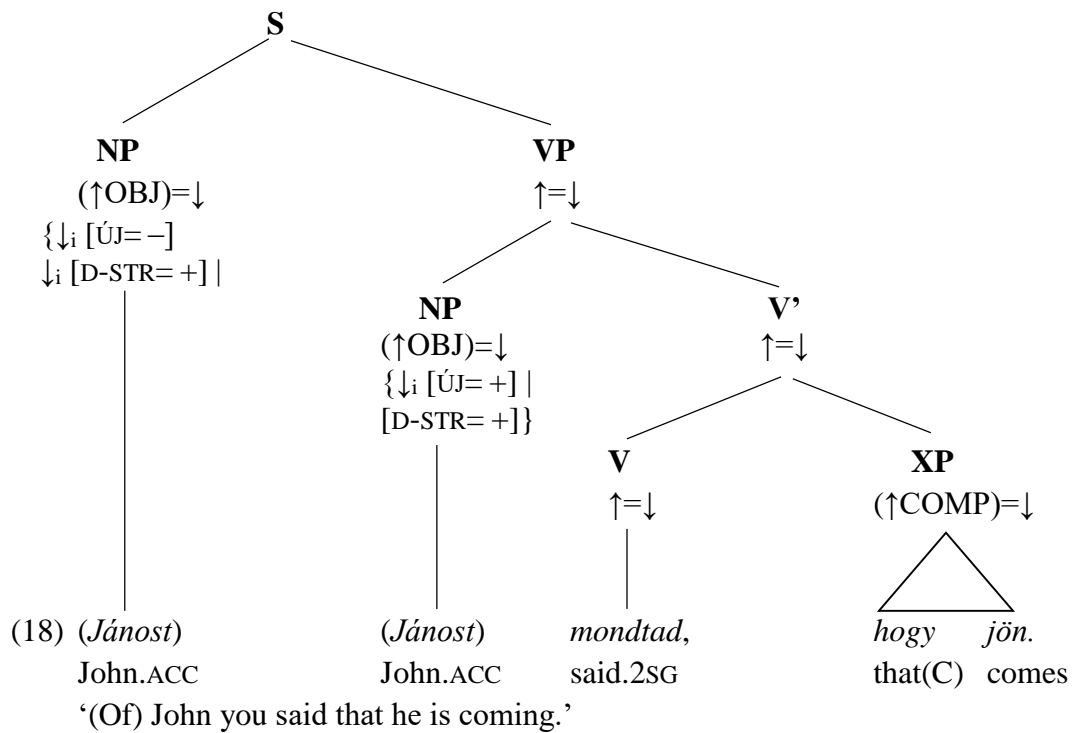
Az operátor-előrevívésnek (OF) is van két altípusa: az egyik a topikalizációhoz hasonló „kimoztatás”-szerű szerkezet (egy példa látható az 5. ábrán), míg a másik egy proleptikus szerkezet (6. ábra). Az első esetben a függőség az OFPATH egyenlet segítségével jön létre (14). A második esetben a predikátum alap argumentumszerkezete egy morfoszemantikai operáció által kibővül és egy thematikus adjunktumból egy proleptikus hozzáadott argumentum lesz, „*subject matter*” théta-szereppel. Ez egy lexikailag kódolt egyenlet segítségével kötelezően anaforikus azonosításra kerül egy beágyazott grammatikai funkcióval, hasonlóan ahhoz, mint ami a kontroll/equi-típusú mondatokban történik (15). Ezen operáció részleteit a *Lexical Mapping Theory* keretében részletezem. Az új lexikai tétel létrehozása után a proleptikus mondatot a magyar mondat szerkezete generálja, újabb szabályok nem szükségesek. Az OF két típusa egyértelműen elválik az összekötöttségi hatásokat illetően.

- (15) $OPATH \equiv \{OBJ \mid SUBJ\}^+ \quad GF \quad (^+ \text{ Kleene-plusz, "egy vagy több"})$
 $(\rightarrow TENSE)$
 $(\rightarrow LDD \neq -)$
- (16) *mond* $\langle (SUBJ)(OBJ)(COMP) \rangle$
 $OBJ \text{ INDEX} = \{COMP^+ GF^*\} \quad GF \text{ INDEX}$

5. ábra

“Kimoztatás”-szerű OF.

6. ábra

Prolepszises OF.

v. Elméleti perspektívák és nyelvközi összehasonlítások

Az értekezésben tárgyalt szerkezetek három fő kategóriába esnek. A második táblázat tartalmazza a tulajdonságaikat. Az angol topikalizációt, eseményszerkezetben belüli mondateleji adjunktumokat és a „kimozgatás”-szerű operátor-előrevivést „*fronting proper*”-nek nevezhetjük. Ezekben a diskurzusprominens összetevő balperiférikus elhelyezkedésű, de funkcionálisan a mondat belsejéhez tartozik. Finn és német adatok segítségével bemutatom, hogy az efféle szerkezetek gyakran, de nem mindig kontrasztívak.

Balra kihelyezésnek nevezzük az olyan szerkezeteket, amikor a balperiférikus összetevő egy névmással van asszociálva. Ide tartozik az LD-Eng és az LD-Hun. Német adatokat is bevonva látható, hogy az ilyen szerkezetek gyakran kétfelé oszlanak: szintaktikailag nem integrált (LD-Eng, CFLD-Hun) és integrált szerkezetre (CTLD-Hun, NCLD-Hun). Ez utóbbi opcionálisan kontrasztív.

A harmadik típus a prolepszis, ami egyfajta kontroll-szerkezet: finit equi (a főmondati kontroller tematikus viszonyban van a főigével), kötelező anaforikus függőséggel. Ez a megközelítés elvezet egyfajta kontroll-tipológiához, amit a 3. táblázat mutat be. Ennek kapcsán tárgyalom a kontroll elméleti hátterét és bemutatok különböző nyelvi adatokat (angol, bantu, görög, szerb-horvát, török), melyek a taxonómiába illeszthetők.

	szintaktikailag integrált	asszociált névmás	asszociáció módja
TOP-Eng	igen	nem	funkcionális
LD-Eng	nem	nem feltétlenül	pragmatikai
CTLD-Hun	igen	igen (definíció szerint)	anaforikus (strukturálisan kódolt)
NCLD-Hun	igen	igen (definíció szerint)	anaforikus (strukturálisan kódolt)
CFLD-Hun	nem	igen (definíció szerint)	pragmatikai
“Kimozgatás”-szerű OF	igen	nem	funkcionális
Proleptikus OF	igen	lehetséges (általában nem)	anaforikus (lexikálisan kódolt)

2. táblázat

Mondateleji diskurzusprominens szerkezetek.

KONTROLL-TÍPUS			Példa
kontroller tematikussága	azonosítás módja	finitség	
Equi	Anaforikus azonosítás	finít komplementum	argumentum prolepszis, ragozott infinitívuszok a magyarban, görög, és szerb-horvát kontroll
		nemfinit komplementum	“agree-típus” sztenderd kontroll
	Funkcionális azonosítás	finít komplementum	török tárgyi kontroll
		nemfinit komplementum	“try-típus” sztenderd kontroll, sztenderd magyar kontroll
Emelés	Anaforikus azonosítás	finít komplementum	nem létező
		nemfinit komplementum	nem létező
	Funkcionális azonosítás	finít komplementum	angol <i>Copy raising</i> , bantu <i>Hyperraising</i>
		nemfinit komplementum	sztenderd emelés

3. táblázat

A kontroll LFG-alapú taxonómiája.

4. Hivatkozások

Asudeh, Ash (2012). *The logic of pronominal resumption*. Oxford: Oxford University Press.

Bresnan, Joan, Ash Asudeh, Ida Toivonen & Stephen Wechsler (2016). *Lexical-functional syntax*. Wiley Blackwell.

Büring, Daniel (2003). On d-trees, beans, and b-accent. *Linguistics & Philosophy* 26(5): 511–545.

Coppock, Elizabeth (2003). Sometimes it's hard to be coherent. In Butt, Miriam & Tracy H. King (eds.), *Proceedings of the LFG03 Conference* (pp. 126-143). Stanford: CSLI Publications.

- Dalrymple, Mary (2001). *Lexical Functional Grammar*. San Diego: Academic Press.
- Davies, William D. (2005). Madurese prolepsis and its implications for a typology of raising. *Language* 81: 645–665.
- É. Kiss Katalin (1992). Az egyszerű mondat szerkezete In Kiefer Ferenc (ed.), *Strukturális magyar nyelvtan I. – Mondattan* (pp. 79-177). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Frey, Werner (2003). Syntactic conditions on adjunct classes. In Lang, Ewald, Claudia Maienborn and Catherine Fabricus-Hansen (eds.), *Modifying adjuncts* (pp. 163-209). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Gazdik Anna (2011). *Multiple questions in French and Hungarian*. Doctoral dissertation, ELTE.
- Gervain Judit (2004). The syntax and semantics of the resumptive dependency in Hungarian focus-raising constructions. In Shaer, Benjamin, Werner Frey & Claudia Maienborn (eds.), *Proceedings of the Dislocated Elements Workshop* (ZAS Papers in Linguistics, 35:1) (pp. 111-131). Berlin: ZAS.
- Gregory, Michelle L. & Laura A. Michaelis (2001). Topicalization and left-dislocation: A functional opposition revisited. *Journal of Pragmatics* 33: 1665-1706.
- Gundel, Jeanette K. (1999). Topic, focus, and the grammar-pragmatics interface. In Alexander, Jim, Na-Rae Han & Michelle Minnick Fox (eds.), *Proceedings of the 23rd Annual Penn Linguistics Colloquium* (University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics 6.1)(pp. 185-200). University of Pennsylvania.
- Kenesei István (1992). Az alárendelt mondatok szerkezete. In Kiefer Ferenc (ed.), *Strukturális magyar nyelvtan II.: Mondattan* (pp. 529-714). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kenesei István (1994). Subordinate clauses. In Kiefer Ferenc and É. Kiss Katalin (eds.), *The syntactic structure of Hungarian* (pp. 141-165). San Diego: Academic Press.
- Kibort, Anna (2007). Extending the applicability of Lexical Mapping Theory. In Butt, Miriam and Tracy H. King (eds.), *Proceedings of the LFG08 Conference* (pp. 250–270). Stanford: CSLI Publications.
- Laczkó Tibor. (2014). The essentials of an LFG-analysis of Hungarian finite sentences. In Butt, Miriam and Tracy H. King (eds.), *Proceedings of the LFG14 Conference* (pp. 325-345). Stanford: CSLI Publications.
- Lambrecht, Knud (1994). *Information Structure and Sentence Form – Topic, focus, and the mental representations of discourse referents*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lipták Anikó (2011). The structure of the topic field in Hungarian. In Beninca, Paola and Nicola Munaro (eds.), *Mapping the left periphery* (pp. 163-198). Oxford: Oxford University Press.
- Lipták Anikó (2012). Correlative topicalization. *Acta Linguistica Hungarica* 59(3): 245-302.

- Needham, Stephanie & Ida Toivonen (2011). Derived arguments. In Butt, Miriam and Tracy H. King (eds.), *Proceedings of the LFG11 Conference* (pp. 401-421). Stanford: CSLI Publications.
- Rákosi György (2006). *Dative experiencer predicates in Hungarian*. Doctoral dissertation, University of Utrecht.
- Rákosi György & Laczkó Tibor (2005). Verbal category and nominal function – Evidence from Hungarian Subject Clauses. In Butt, Miriam and Tracy H. King (eds.), *Proceedings of the LFG05 Conference* (pp. 353-370). Stanford: CSLI Publications.
- Salzmann, Martin (to appear). Prolepsis. In Everaert, Martin & Henk van Riemsdijk (eds.), *The Companion to Syntax, 2nd edition*. Wiley-Blackwell. Available online: <http://ling.auf.net/lingbuzz/002001>, elérve 2017. október 30-án.
- Titov, Elena (2013). Do contrastive topics exist? *Journal of Linguistics* 49(2): 413-454.
- Tóth Ildikó (2000). *Inflected Infinitives in Hungarian*. Tilburg: TILDIL Dissertation Series.

5. A szerzőnek az értekezés tárgyából megjelent publikációi, előadásai és poszterei

a. Publikációk

- Szűcs Péter (2013). A fókuszemelésről új adatok tükrében. In Zsuzsanna Gécseg (ed.), *Lingdok 12: Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai* (pp. 257-278). Szeged: SZTE Nyelvtudományi Doktori Iskola, JATE Press.
- Szűcs Péter (2014). A magyar „operátoremelés” mint prolepszis. In Zsuzsanna Gécseg (szerk.), *Lingdok 13: Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai* (pp. 185-204). Szeged: Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- Szűcs Péter, (2014). On English Topicalization and Left-Dislocation from an Information-Structural Perspective. In Surányi Balázs & Turi Gergő (szerk.), *Proceedings of the Third Central European Conference in Linguistics for Postgraduate Students* (pp. 114-127). Budapest: Pázmány Péter Catholic University.
- Szűcs Péter (2014). Information structure and the English left periphery. In Butt, Miriam & King, Tracy H. (szerk.), *Proceedings of the LFG14 Conference* (pp. 545-565). Stanford: CSLI Publications.
- Szűcs Péter (2015). On pronouns in Hungarian complex sentences. *Argumentum* 11(2015):292-313.
- Szűcs Péter (2017). „Balra kihelyezések” a magyarban. In Zsuzsanna Gécseg (szerk.), *Lingdok 16: Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai* (pp. 81-101). Szeged: Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- Szűcs Péter (2017). *English left-peripheral constructions from an LFG-perspective*. *Linguistica Brunensia* 65(1): 67-80.

b. Előadások

- Szűcs, Péter. A fókuszemelésről új adatok tükrében. *Nyelvészdoktoranduszok 15. Országos Konferenciája*. Szeged: Szegedi Egyetem. 2011. november 18.
- Szűcs, Péter. Emelés vagy prolepszis: a magyar fókuszemelésről nyelvközi összehasonlításban. *Nyelvészdoktoranduszok 16. Országos Konferenciája*. Szeged: Szegedi Egyetem. 2012. november 30.
- Szűcs Péter. A magyar prolepszis argumentumstruktúrájáról. *Nyelvészdoktoranduszok 17. Országos Szeged: Szegedi Egyetem. 2013. november 29.*
- Szűcs, Péter. On demonstratives in Hungarian ‘that’-clauses: Expletives or real pronouns? *DELITE PhD-Symposium*. Debrecen: Debreceni Egyetem. 2014. június 27.
- Szűcs, Péter. Mutató névmások és propozíciókra való utalás a magyarban. *Nyelvészdoktoranduszok 18. Országos Konferenciája*. Szeged: Szegedi Egyetem. 2014. november 21.
- Szűcs, Péter. Pronouns introducing subordinate clauses in Hungarian. *Budapest Linguistics Conference*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. 2015. július 18.
- Szűcs, Péter. Balra kihelyezések a magyarban. *Nyelvészdoktoranduszok 19. Országos Konferenciája*. Szeged: Szegedi Egyetem. 2015. november 12.

c. Poszterek

- Szűcs, Péter: The Hungarian Operator Raising Revisited. *LFG13*. Debrecen: Debreceni Egyetem. 2013. július 18.
- Szűcs, Péter: Topicalization and Left-Dislocation from an Information-Structural Perspective. *Cecil's 3*. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem. 2013. augusztus 23.
- Szűcs, Péter. Information Structure and the English Left-Periphery. *LFG14*. Ann Arbor: University of Michigan. 2014. július 18.
- Szűcs, Péter. On the typology of control constructions from an LFG-perspective. *ConSOLE XXIII*. Paris: Université Paris Diderot 7. 2015. január 8.
- Szűcs, Péter. English left-peripheral constructions from an LFG perspective. *SinFonIJA 6*. Brno: Masarykova Univerzita. 2016. szeptember 16.

Nyilvántartási szám: DEENK/334/2017.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Szűcs Péter
Neptun kód: M850F3
Doktori Iskola: Nyelvtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10049753

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

1. **Szűcs, P.:** On pronouns in Hungarian complex sentences.
Argumentum (Debr.). 11, 292-313, 2015. EISSN: 1787-3606.

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

2. **Szűcs, P.:** English left-peripheral constructions from an LFG-perspective.
Linguistica Brunensia. 65 (1), 67-80, 2017. ISSN: 1803-7410.

Magyar nyelvű konferencia közlemények (3)

3. **Szűcs, P.:** "Balra kihelyezések" a magyarban.
LingDok. 16, 81-101, 2017. ISSN: 1587-3226.
4. **Szűcs, P.:** A magyar operátoremelés mint prolepszis.
LingDok. 13, 185-204, 2014. ISSN: 1587-3226.
5. **Szűcs, P.:** A fókuszemelésről új adatok tükrében: egy LFG-alapú megközelítés.
LingDok. 12, 257-277, 2013. ISSN: 1587-3226.

Idegen nyelvű konferencia közlemények (2)

6. **Szűcs, P.:** Information Structure and the English Left-Periphery.

In: Proceedings of the LFG14 Conference. Ed.: Miriam Butt, Tracy Holloway King, CSLI Publications, Stanford, 545-665, 2014.

7. **Szűcs, P.:** On English Topicalization and Left-Dislocation from an Information-Structural Perspective.

In: Proceedings of the Third Central European Conference in Linguistics for Postgraduate Students. Ed.: Surányi Balázs, Turi Gergő, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 114-127, 2014. ISBN: 9789633082249

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.10.26.

